

Když poprvé jsem spatřil Olivii, já pocítil, že posvěcuje vzduch.

Ta chvíle v jelena mě proměnila, a moje vášně, jako lítí psi, štvou mě teď napřed.

— kdežto např. duševní rozpoložení Lízalovo v *Maryše* bratří Mrš-tůků (III, 4–5) je pomocí prostředků druhé skupiny postupně osvětlováno na rozloze celých dvou výstupů.

Pro poměr mezi významovou statikou a dynamikou je důležité, že závažná součást situace (Lízalovo duševní rozpoložení) je dána teprve na konci dialogu, jehož smysl má sjednocovat. To znamená, že jednotlivé významové jednotky, z kterých se tento dialog skládá (pojmenování, repliky atp.), vstupující při svém vyslovení do situace velmi neurčitě, nejsou téměř usměrňovány významovou souvislostí a podržují si značnou samostatnost. Tato samostatnost nejsou pak zcela zbaveny ani dodatečně, když je nakonec určena situace, a tím sjednocen smysl dialogu, protože situace je dodatečně určena jen ve svých celkových rysech, kdežto jednotlivé její konkrétní podoby, které se v průběhu času ustavičně proměňují, zůstávají i potom z velké části mnohohlasné a neurčité; a k jasnému zařazení určité jednotky do příslušných významových souvislostí je třeba jednoznačné určitosti právě té situace, která existuje v okamžiku jejího vyslovení.

Současné s významovou jednotkou může být ovšem příslušná situace dána jen jako odstín provázející význam této jednotky, a to k docílení náležité určitosti nestačí. K určení konkrétní, okamžité situace není však zpravidla třeba ani tohoto významového odstínu: stačí, je-li situace na začátku dialogu, jež má významově sjednotit, tedy *předem*, určena ve svých celkových rysech; konkrétní podobu jejích proměn pak dotváří rozvíjení tématu dialogu.²⁾

Poznali jsme zde jednu z konkrétních formulací součinnosti tématu s mimojazykovou situací při významovém sjednocování dialogu.

2) Velmi názorným příkladem tohoto postupu je dialog z *Večera tříkrálového*, který je uveden na s. 43; tam jsou také uvedeny ty rysy celkové situace, které byly určeny předem. Pro nedostatky místa nemůžeme zde tento dialog uvádět znova, a prosíme proto čtenáře, aby si jej vyhledal a osvětlil si jím naše výklady.

K převaze významové statiky dochází tedy tenkrát, když situace spjatá s určitou jednotkou je určována teprve *po* jejím vyslovení, k převaze dynamiky pak tenkrát, když určení situace dané jednotce předchází; a k předběžnému určení situace se svou sémantickou povahou hodí právě prostředky skupiny první, totiž popisy, charakteristiky atp., které přímo o situaci mluví. Tím se vysvětluje okolnost, že se tyto prostředky daleko více uplatňují v dramatech směřujících k převaze významové dynamiky, kdežto při převaze statiky vystupují do popředí prostředky skupiny druhé, ač ovšem v každém dramatu se uplatňují prostředky obojí.

Vedle prostředků, o nichž jsme dosud mluvili a které vesměs náležejí do dialogu samého, slouží k určování situace ještě *poznámky*, které bývají k dialogu připojovány. Sémantická potence poznámek spojuje v sobě potenci obou skupin, které jsme právě probírali, neboť poznámky jsou popisem, charakteristikou, vyprávěním atp. jako prostředky skupiny první, ale nemluví vždy přímo o situaci samé, nýbrž často jen o její expresi nebo symptomu (např. o grimase, která je výrazem duševního stavu osoby), a tu ovšem podávají situaci v podobě mnohohlasného významového odstínu jako prostředky skupiny druhé; např.:

Hospodská: [...] Chudera! Ta vypadá! Onehdá jsem ju viděla v kostele, ale (*spráskne ruce*) v duchu tak jsem nad ňou udělala. Až jsem se jí lekla. Taková suchá, jakási dlhá — a včil taky taková smutná chodí a enem ty oči jako by se do řeči chtěly dát. — Ta má meslím život.

Hospodský: (*ohlédne se po Lízalovi; uštěpačně*): Zato má mlén.

Uštěpačné zbarvení repliky hospodského, které je dáno poznámkou „uštěpačně“, je pouhým symptomem psychologické situace. Neboť za touto uštěpačností by se mohla skrývat škodolibost i snaha pokárat Lízala, škodolibost by mohla zase pramenit ze závislosti z hlubšího nepřátelství k Lízalovi a podobně také pokárání by mohlo sledovat cíl, aby si Lízal uvědomil svou chybu a choval se napříště jinak, i cíl, aby Lízal zjednal v této věci nápravu, a odčinil tak aspoň částečně to, čím se provinil na Maryše, o níž je zde řeč; možností je ovšem daleko více, vyjmenovali jsme jenom některé. Teprve dodatečně se ukazuje, že uštěpačnost hostinského mříla k tomu, aby Lízal uznal svou chybu a vinu a hleděl zjednat nápravu.